

บททั่วไป

กฎหมายลักษณะทรัพย์นี้ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติไว้ ในบรรพ 1 ตั้งแต่นามตรา 137 ถึงนามตรา 148 และในบรรพ 4 ตั้งแต่นามตรา 1298 ถึงนามตรา 1434 ในบรรพ 1 นี้ เป็นการบัญญัติถึงลักษณะและความหมายของทรัพย์ชนิดต่างๆ และความสัมพันธ์ของทรัพย์ตั้งแต่สองสิ่งขึ้นไปที่มาสัมพันธ์กันในรูปแบบต่างๆ และเมื่อมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบใดแล้วก่อให้เกิดผลอย่างได้ตามกฎหมาย ส่วนในบรรพ 4 นี้ เป็นการบัญญัติถึงสิทธิฯ ที่บุคคลมีอยู่ในทรัพย์สินในรูปทรัพย์สิทธิแบบต่างๆ เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิอิสัย การจำยอม สิทธิครอบครอง ฯลฯ

การแบ่งประเภทของทรัพย์นี้ ในทางทฤษฎีแบ่งแยกได้หลายวิธี เช่นในกฎหมายโรมันแบ่งแยกทรัพย์ออกเป็นทรัพย์มีรูปร่าง (Corporeal Property) กับทรัพย์ไม่มีรูปร่าง (Incorporeal Property) ในกฎหมายของประเทศอังกฤษแบ่งทรัพย์เคลื่อนที่ได้ (สัมหาริมทรัพย์ movable) และทรัพย์เคลื่อนที่ไม่ได้ (อสังหาริมทรัพย์ immovable) ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แบ่งประเภทของทรัพย์ออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือ อสังหาริมทรัพย์ (immovable) กับสัมหาริมทรัพย์ (movable) ส่วนการแบ่งประเภทของทรัพย์ชนิดอื่นๆ เช่น ทรัพย์แบ่งได้ ทรัพย์แบ่งไม่ได้ ทรัพย์นอกพาณิชย์ ส่วนแต่เป็นสัมหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ทั้งสิ้น

ความหมายของคำว่าทรัพย์และทรัพย์สิน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ให้ความหมายของคำว่า ทรัพย์ และทรัพย์สินไว้ในมาตรา 197 แต่สิ่งที่จะเป็นทรัพย์และทรัพย์สินที่จะก่อนดีสัมพันธ์ได้นั้นต้องอยู่ในความสามารถของมนุษย์ที่จะกระทำการนิติบั้นได้ เช่น โอน หมุนเวียน

วัตถุนีรูป่างบางอย่างมาสารถจับต้องได้สัมผัสได้แต่ก็ไม่ถือว่าเป็นทรัพย์สิน เช่น มนุษย์ที่ยังไม่ชีวิตอยู่ มนุษย์ที่มีชีวิตนั้น ไม่สามารถนำมารอ卜ครองเป็นเจ้าของซื้อขาย หรือให้เช่าได้ ตามประมวลกฎหมายอาญา แต่ในสมัยโบราณถือว่ามนุษย์นั้นอาจนำมาซื้อขายกันได้ โดยมีกฎหมายกำหนดให้ซื้อขายทางได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ในสมัยก่อนมนุษย์จึงเป็นทรัพย์

ส่วนของร่างกายของมนุษย์ที่แยกออกจากมนุษย์ที่มีชีวิต เช่น เส้นผม เสือค ฯลฯ เป็นทรัพย์ที่จะซื้อขายได้ ครอบครองได้ เพราะส่วนที่ตัดขาดออกจากร่าง

ไม่กินเนื้อที่ เช่น แก๊ส กำลังแรงแห่งธรรมชาติพลังงานต่างๆ รวมถึงสิ่งที่ไม่มีรูปร่างแต่อยู่ในความรับรู้ของกฎหมายด้วย เช่น ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และสิทธิต่างๆ ที่เกี่ยวกับทรัพย์ เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง การจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเก็บกิน สิทธิเหนือ พื้นดิน ภาระคิดพันโนในสังหาริมทรัพย์ สิทธิจำนำ สิทธิจำนำ

ไม่ใช่ว่าวัตถุไม่มีรูปร่างทุกสิ่งจะเป็นทรัพย์สินเสมอไป วัตถุไม่มีรูปร่างจะเป็นทรัพย์สินได้ต่อเมื่ออาจมีราคาได้และอาจถือเอาได้ คือต้องมีกฎหมายบัญญัติรับรองถึงน้ำหนัก ลักษณะ จำนวน จึงสามารถมีราคาและอาจถือเอาได้แล้ว ในแต่ละประเทศ สิทธิของหนึ่งคนเป็นทรัพย์สิน เพราะมีกฎหมายในประเทศนั้นบัญญัติรับรอง แต่ในอีกประเทศหนึ่งอาจจะไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรู้ถึงสิทธินั้น กำลังแรงงานของมนุษย์ไม่ถือว่าเป็นทรัพย์สิน เพราะเป็นการกระทำของมนุษย์ให้เกิดผลงานบางอย่างขึ้นเท่านั้น

“อาจมีราคาได้ และ อาจถือเอาได้”

อาจมีราคาได้ คำว่า “ราคา” นั้น ถ้าคูณในที่ประมวลกฎหมายแห่งและพาณิชย์ฉบับภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า Value ตามความหมายในภาษาอังกฤษต่างกับคำว่า Price ซึ่งเป็นราคาในการซื้อขาย ขณะนี้ ราคามาตรฐานนี้ จึงหมายถึงคุณค่าของวัตถุสิ่งของนั้นไม่ใช่ราคากลางที่ซื้อขายกันในท้องตลาด คำว่าราคาในการซื้อขาย Price ใช้นามาเปรียบเทียบกับวัตถุเงินตราที่ใช้แลกเปลี่ยนกันในท้องตลาดซึ่งอาจไม่แน่นอน เพราะมีการขึ้นลงตามภาวะเศรษฐกิจ สิ่งของบางอย่าง เช่น เสื้อผ้า หรือ กระดูกของบรรพบุรุษ จดหมายของคนรัก หรือแม้แต่ขยะ บุคคลหนึ่งอาจจะเห็นว่าใช้ไม่ได้แล้วจึงทิ้งไป ก็อาจจะมีค่าได้สำหรับอีกบุคคลหนึ่ง (ค่าพิพากษาฎีกาที่ 1120/2495, 393/2502) ขณะนี้ คำว่า “ราคา” จึงหมายถึงคุณค่าของสิ่งนั้น และกฎหมายก็ยังใช้คำว่า “อาจมีราคาได้” คั่งนั้น สิ่งของวัตถุใดที่เพียงแต่อาจมีราคาได้ก็เพียงพอแล้ว เช่น ของที่ฝังจนดินหรือถูกซุกซ่อนอยู่ น้ำมัน แร่ธาตุที่ยังอยู่ใต้ดินที่ยังไม่มีใครค้นพบหรือนำขึ้นมาใช้ก็อาจมีราคาได้ และราคานั้นจะมากหรือน้อยก็ไม่สำคัญ

อาจถือเอาได้ หมายความว่า มนุษย์สามารถยึดถือ ครอบครอง ห่วงกันไว้ได้

วัตถุอาจมีราคาได้ยังไม่เพียงพอที่จะเป็นทรัพย์หรือทรัพย์สินได้ แต่จะเป็นทรัพย์สินได้นั้นจะต้องเป็นวัตถุที่อาจถือเอาไว้ได้ด้วย จะนั้น ถ้าวัตถุใดที่มีนุญช์ยึดถือไม่ได้ ก็ไม่ถือว่าเป็นทรัพย์หรือทรัพย์สิน เช่น ดวงดาว ดวงจันทร์ อากาศที่มีอยู่ทั่วไป แต่ถ้านำอากาศมาใส่ถัง หรืออัดใส่ถุงไปก็ถือเอาได้แล้วคำว่า “อาจถือเอาได้” นั้นไม่จะเป็นที่จะต้องถือเอาให้ขึ้นต้องได้อย่างจริงจัง วัตถุไม่มีรูปร่างที่อาจถือเอาได้ ได้แก่ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร สิทธิต่างๆ ไม่มีความสามารถให้ขึ้นต้องได้ แต่ยังอาจถือเอาได้ จึงเป็นทรัพย์สินตามกฎหมาย

วัตถุบางอย่างไม่อาจถือเอาได้ตามกฎหมาย เช่น ในสมัยก่อนนุษย์อาจยกเป็นทางและถือว่าทางเป็นทรัพย์สินของยังหนึ่งได้ แต่ต่อมาเมืองไทยห้ามน้ำมนุษย์มาเป็นทาง จะนั้นนุษย์ซึ่งไม่ใช่ทรัพย์สินอีกด้วยไป เลือดถ่ายของยังในร่างกายคนหรือผู้ที่ยังไม่ได้ต้นน้ำ ยังไม่ถือว่าเป็นทรัพย์สิน หุ้นในบริษัทถือว่าเป็นทรัพย์สินที่มีราคาและถือเอาได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1438/2519) สิทธิการเช่าทรัพย์สินถือเป็นทรัพย์สิน (คำพิพากษาฎีกาที่ 2855/2519)

คำพิพากษาฎีกาที่ 1255/2537 ตามสัญญาเช่าสิทธิเพื่อเก็บค่ารักษาระบบความสะอาดในพื้นที่พิพากษาโดยมีสิทธิเก็บค่ารักษาความสะอาดจากพ่อค้าและแม่ค้าซึ่งเป็นผู้เช่า แห่งในบริเวณที่คิด เป็นการที่จำเลยได้ใช้หรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินภายใต้ระยะเวลาอันมีจำกัด โดยจำเลยต้องชำระค่าเช่าให้โจทก์เป็นรายเดือนเป็นการตอบแทน ถือได้ว่าเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินตาม พ.พ.พ. มาตรา 537 ประกอบมาตรา 99 ดูแล้ว(มาตรา 138)

คำพิพากษาฎีกาที่ 203/2539 สัญญาที่จำเลยคงซื้อเวลาออกอากาศที่สถานีวิทยุกระจายเสียงจากโจทก์ มิใช่สัญญาซื้อขายทรัพย์ เพราะมิได้มีการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน หากแต่เป็นสัญญาที่ตกลงให้บริการการออกอากาศกระจายเสียงในสถานีวิทยุกระจายเสียงตามกำหนดเวลาที่ตกลงกันเท่านั้น แม้จะมีราคามากกว่า 500 บาท ก็ไม่อยู่ในบังคับของมาตรา 456 วรรค สองและวรรค สามแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์